

Gospodarski pregled

POLEMIKE O NAČRTNEM GOSPODARSTVU IN KORPORACIJAH PRI NAS

Številne razprave v časopisju pričajo, da so dogodki zadnjih mesecev bolj omajali vse dosedanje konvencionalne pojme kakor desetletna teoretična prizadevanja. V širokih ljudskih plasteh se vedno bolj utrjuje spoznanje, da je bila tudi zapadna demokracija v resnici vlada denarja, da je pri enakih političnih pravicah v kapitalističnem redu močnejši tisti, ki ima več denarja. Še vodilni državniki v Jugoslaviji — seveda vsak v svoje posebne namene — so dali izjave, da so mnogi dosedANJI temeljni pojmi postavljeni na glavo. Najbolj so značilne besede predsednika HSSa dr. Mačka, ki so krstile zapadno demokracijo z „buržujsko demokracijo“. Neznansko hitri preobrat zapadnih demokratičnih Savlov v avtoritativne in korporativne Pavle, vštevši napovedano preobrazbo švicarske „demokracije“, je najbolj nazorno razkrinkal zlaganost antiteze „demokracija proti fašizmu in boljševizmu“.

S temi ugotovitvami seveda ni rečeno, da ljudstvu niso potrebne in koristne razne resnične demokratične svoboščine, za katero se je borilo v stoletnih krvavih borbah. Ni vseenc, ali živi pod vlado odkrite diktature finančne oligarhije, ali pa ima še kake možnosti svobodne organizacije, tiska itd. za svojo obrambo, pri čemer gre za demokracijo kot sredstvo za boljše in svobodno življenje, ne pa kot cilj. Toda treba je vedeti, da se je obseg teh svoboščin pod vladami Daladiera in Chamberlaina vedno bolj ožil in da so bili ti režimi prav tako ali še manj demokratični kakor pri nas režim Živkovićeve radikalne kmečke „demokracije“. Za prave, resnične demokratične svoboščine in pravice se je ljudstvo pač vedno borilo in se tudi danes bori.

Ce se ne oziramo na redke izjeme, kot sta m o r d a Ft. in E. Kocbek s svojim člankom v „Sloveniji“, ki je dejal, da bistvo ni v formah in besedah, temveč v vsebini, v stvarnosti, v dejstvih, — je treba reči, da niti najnovejši dogodki niso mogli bog ve kaj razsvetliti naših malomeščanskih abstraktno-demokratičnih ideologov in politikov, od katerih so mnogi zlasti v „Sloveniji“ še pred borimi tremi- štirimi meseci klicali po intervenciji za rešitev „neodvisnosti“ režima bivšega telesnega gardista Nikolaja II., maršala Mannerheima, in pisali („Slov. Zemlja“, 18. aprila), da se diktatura proletariata „v bistvu nič ne loči od diktature politično propadajočega meščanstva“ (dvomimo, da bi to bilo Kruppu, Morganu, Rockefellerju in drugim v bistvu vseeno). Ti ljudje v mnogem večajo kaos, v katerem se toliko laže delajo prodori z raznimi „avtoritarnimi“ teorijami, oživelimi spričo svetovnih dogodkov.

V dnevnem tisku so bili medtem objavljeni razni demantiji o revolucionarnosti in dalekosežnosti reform, ki jih pripravlja vlada, in pokazale so se tudi razlike glede tega med člani vlade. To, kakor tudi potek dogodkov v zasedenih, odvisnih in sosednjih državah še bolj potrjuje domnevo, da prihaja in i c i a t i v a za reforme istočasno od znotraj, kar v nemali meri odločuje in zamore s svoje strani krepiti ali slabiti razne zunanje strani.

Ekonomski položaj Jugoslavije je silno težak zaradi naraščajoče draginje in velikanskih stroškov za vzdrževanje državne varnosti, tako da potrebuje režim novih psiholoških argumentov za nadaljnje težke žrtve. Slovenski katoliški stanovstveniki so pri tej priliki napravili ponovni poskus ofenzive s sistemom Quadragesimo anno. Prvi je bil neposredno pred petomajskimi volitvami, ko so Zboraši in bojovníki na ljudskih taborih poskušali s socialno demagogijo in „stanovsko državo“ paralizirati slovensko narodno gibanje. Tedaj se niso uresničile pobožne želje nekih krogov bivše SLS, da bi pod pretezo korporativnega eksperimenta v samo eni banovini t. j. dravski, dobili v roke oblast

vsaj doma.¹ Videti je, da tudi danes ne gre tako gladko, kajti razen HSSa, ki se je odločil za neko ne še jasno kombinacijo načrtnega in uravnavanega gospodarstva, in poleg dr. L. Markovića v vladi se temu protivi cela vrsta srbskih politikov.

Dirigiranje ali uravnavanje v kapitalizmu je včasih do neke meje koristno in za ljudstvo potrebno, kolikor obrzda brezmejno izkoriščanje in razsipanje narodnega bogastva s strani tujega — pa tudi domačega — kapitala ter zagotovi dviganje domačih produktivnih sil. Toda ni vseeno, kdo dirigira. Franco dirigira drugače, kakor so dirigirale vlade ljudske fronte. Nikdar se ne sme pozabiti, da je „dirigiranje“ v kapitalizmu nekaj protislovnega in to protislovje je deloma mogoče rešiti zgolj na ta način, da se dirigiranje vrši v skladu in v soglasju z velikimi trusti, karteli in finančnimi skupinami, ki so v ozkih stikih z najvišjo birokracijo, ter na račun malih. Dirigiranje v korist ljudstva je v našem ekonomskem sistemu deloma mogoče le zoper interese velikih kartelov in trustov in zato se more le toliko obnesti, kolikor je režim resnično demokratičen in trden; če ne, se spremeni dirigiranje v spako in škodljivo skrupulo, zlasti, če gre za privilegiranje določenih pokrajin in zapostavljanje drugih.

V Jugoslaviji doživljamo neko mero dirigiranja od 1931 dalje z žitnim in deviznim režimom. Slovensko gospodarstvo bi bržkone laže izhajalo v svobodnem valutnem in žitnem režimu kakor pa v dosedanji direktivni politiki. Če izvajamo minimalni predlog o decentralizaciji Narodne banke, kažejo današnji predlogi za dirigiranje, da bo isti aparat, ki je doslej dirigiral, dirigiral še naprej v isti smeri, le še bolj neovirano in z večjo močjo.

Samo dejstvo, da se vsi taki predlogi pojavljajo prav v teh letih, kakor tudi oblike predlogov imajo svoje ekonomske korenine. Saj je še sam antimaterialistični avtor knjige o korporativnem gospodarstvu napisal v mottu: „Korporativna organizacija je dejstvo, ki izhaja iz spremembe socialno-gospodarske strukture, iz tehničnega napredka, iz razvoja velikih podjetij.“ Gre pač za poskuse finančnega kapitala, v krizi kapitalizma organizirati gospodarstvo po svoje in postaviti temu primerno politično oblast.

Običajna kapitalistična gospodarska kriza ima dve strani: neskladnost med posameznimi panogami in pa neskladnost med produkcijo in konsumom. To odraža dvostranost zahtev današnjih „reformatorjev“. Eni naglašajo potrebo skladnosti med posameznimi panogami, zaradi česar zahtevajo „načrtno gospodarstvo“;² drugi pa naglašajo skladnost med produkcijo in konsumom ali regulacijo narodnega dohodka ter cen, kar naj bi izvajale korporacije. V bistvu hočejo vsi isto. Površne razlike v stališjih in kombinacijah predlogov izvirajo iz socialne strukture političnih grupacij in njihovih političnih potreb.

Stvar namreč ni le v tem, da prehajata problem disproporcionalnosti med produktivnimi panogami in premajhnega konsuma drug do drugega, temveč predvsem v tem, da imata skupen izvor; disproporcionalnost in premajhen konsum nista vzroka, temveč le sestavin, le dve pojavi obliki kapitalistične gospodarske krize. Njun osnovni vzrok je protislovje med družbeno produkcijo in privatnim prisvajanjem, ki obstoji v vsaki produkciji blaga, bodisi kmečki, bodisi obrtniški — namreč protislovje med družbeno delitvijo dela in privatno lastnino orodja in izdelka. Do prav posebnega izraza pa pride to protislovje v kapitalistični produkciji blaga, kjer je delo še bolj podružbljeno in prisvajanje kapitalistično.

¹ Kot posnemamo iz „Obzora“ z dne 6. jul., obstoji danes tudi nasproten načrt: s pomočjo korporativizma priti do strogega centralizma.

² Nekateri, kakor dr. Kosić v „Politiki“ od 14. julija, spoznavajo, da je pravo načrtno gospodarstvo izvedljivo le pri socialistični lastnini v Sovjetski zvezi, in tako se (n. pr. „Slovenec“ od 12. julija v gospodarski rubriki) omejujejo le na dirigirano ali uravnavano gospodarstvo, ki ohrani privatno lastnino produktivskih sredstev.

Dokler obstoji to osnovno protislovje, namreč, da gre po eni strani izdelek skozi desetero in stotere obrate, v obratih pa skozi stotero in tisočero rok, a da je po drugi strani vsak tak obrat in njegov polfabrikat oziroma končni fabrikat suverena last posameznega, neodvisnega kapitalista, — vse dotlej je vsaka zamisel o popolni, stoodstotni načrtni ureditvi gospodarstva utopija. Vse dotlej je utopija tudi zamisel o popolni in trajni harmoniji med produkcijo in konsumom ali med kapitalom in delom. Isti argumenti teoretične ekonomije, ki so na tej osnovi dokazovali, da monopolne kapitalistične organizacije ne odpravijo ne anarhije ne kriz v okviru vsega narodnega gospodarstva, temveč nasprotno povečajo konkurenco v orjaškem obsegu in jo vodijo do vedno večjih konfliktov vse od imperialističnih vojn, — isti preizkušeni argumenti prerokujejo enako usodo vsem direktivnim in korporativnim načrtom na kapitalistični podlagi, pa naj se odenejo v kakršno koli obleko.

Rooseveltu se ni posrečilo v celoti in trajno odpraviti brezposelnost in urediti ameriško konkurenco na svetovnem trgu. Kemalova načrtna industrializacija ni obvarovala Turčije pred konjunkturalnim valovanjem. Italija je doživljala konjunkturalne cikle prav tako kakor vse evropske kapitalistične države. Göringova štiriletka se je omejila le na oboroževanje in vojne priprave. Neposredno pred nastankom druge svetovne vojne sta bili tako nemška kakor tudi italijanska industrija na predvečer krize, ki jo je tako dolgo zadrževala samo oboroževalna industrija. Popolnoma drugačno sliko nam kažejo socialistične petletke, kjer niso bili napoti kapitalistični privatni lastninski interesi.

Mnogi smatrajo vsako dirigirano gospodarstvo za nov gospodarski red. V tem so največje zmede. Z visokega mesta so padle pri Jugorasu izjave („Politika“ od 21. junija), da pride delo na prvo mesto kot faktor produkcije in ne kapital, da bodi delo mesto denarja merilo vrednosti, da je treba uvesti načrtno gospodarstvo; proti temu je pa v Ljubljani znani korporativni novoredovec objavil članek, ki prav za prav brani stare pojme. Dejansko je delo že od nekdaj objektivni in avtomatski regulator vrednosti v vsakem blagovnem gospodarstvu. Če postane čevlarsko delo še enkrat produktivnejše, čevlarski zaslužek večji nego drugih obrtnikov, potem konkurenca kmalu poveča število čevljarjev, tako da postane zaslužek spet enak zaslužku kakega drugega obrtniškega dela. Podobno je z odtokom in dotokom kapitala v kapitalističnih podjetjih. Za delo pa ni v blagovnem sistemu direktne mere in zato se meri po ovinku v ekvivalenci najprimernejšega blaga, denarnega blaga, kakor se teža telesa izraža po ovinku v odnosu do vode. Denar je povsem objektivno merilo vrednosti in ne subjektivno, kot trdi korporativni teoretik, kajti sicer bi vladal velikanski kaos v cenah in slepar ne bi mogel imeti posebnega dobička, kadar se mu posreči prodati čevlje trikrat dražje kakor znaša objektivna vrednost, izražena po ovinku v denarju. — V socialističnem gospodarstvu pa ni ne blaga, ne vrednosti blaga, ne večvrednosti in zato tudi delo ne more biti vsebina vrednosti. (Zakoni blagovnega gospodarstva, vrednosti itd. bi bili tam donkihotstvo.) Od tod za naše metafizične ekonomie nerazložljiv pojav, da v Sovjetski Zvezi navzlic obilici denarja in pomanjkanju produktov ne rastejo cene! — Isti gospod se je spravil tudi nad tisto vladajočo strujo, ki predlaga „načrtno gospodarstvo“, češ, da je načrtno gospodarstvo nesmotrno, brez kontrole, birokratizirano, samovoljno, zato nezaželeno. Očividno se ne ozira na to, da se petletke v osnovi sestavljajo najprej od zdolaj in da se v teku dela prekoračijo z množično iniciativo, ter argumentira z ekonomskimi kategorijami blagovnega gospodarstva, o katerih v socializmu ni sledu; samo za te kategorije je pravilna njegova trditev, da je najbolj umesten o kvirni program vladine ekonomske politike. Pisec je seveda navdušen nad uspehi take politike v Italiji.

Blagovno gospodarstvo se avtomatično ureja na trgu s svobodno konkurenco in s krizami. Premajhen profit v kapitalističnem gospodarstvu pomeni, da je taka panoga prenatrpana, kar odganja kapital v drugo panogo, ki je bolj prazna, kar se pozna po velikih dobičkih. Za to ima kapital silno dober nos, boljšega kakor administratorji v direktivnem

gospodarstvu. „Dirigirati“ v kapitalističnem gospodarstvu pa pomeni po svoje urejati in ne več dopuščati svobodnega, avtomatičnega urejanja po notranjih zakonih produkcije blaga, ki temeljijo na enakosti družbeno potrebnega dela, temveč dajati enemu produktu prednost na račun drugega, na škodo drugega.

Začetke dirigiranja imamo že v stari državni ekonomski politiki, kadar je ta pomagala ali podpirala nekoga, ki v naravnem poteku konkurenčnega boja ne bi mogel vztrajati. Toda pri teh začetkih je bilo vsakomur jasno to, kar današnjim „načrtnikom“ navadno ne pride niti na misel, da je namreč glavno vprašanje: kdo je tisti „dirigent“. Edini, ki se je od slovenskega časopisja vsaj približal temu vprašanju, so bili praktiki v „Trgovskem listu“, ki so opozorili, da je pogoj za možnost načrtnega gospodarstva brezhibna uprava. Toda to še ni vsebina dirigiranja. Kakor so svojčas agrarci in junkerji dirigirali carinsko politiko po svoje in liberalni kapitalisti po svoje, tako ne more biti v obstoječi antagonistični družbi nikakega abstraktnega, nadzemeljskega dirigiranja, temveč vedno v posebno korist enega in na račun drugega. V neslovenskem tisku se dotika tega vprašanja le prof. Kosić v „Politiki“ od 14. julija, ki pravi, da dirigiranje zahteva „popolno objektivnost in brezobzirnost organov centralne instance, kar je težko doseči v privatno kapitalističnem redu.“

Največja dosedanja iluzija o možnosti čistega racionalnega dirigiranja z geografsko-tehničnega stališča je bila „tehnokracija“. Argumenti tehnokratov o izrednih prednostih in rentabilnosti tehničnega enotnega dirigiranja produkcije so bili pravilni. Toda družbenih pogojev niso prav nič upoštevali. Čista utopija je, da bi si lastniki raznih privatnih monopolov, koncernov, trustov itd. dovolili, da bi jim nekak mo ž g a n s k i t r u s t i n - ž e n j e r j e v po svoje razmetaval tovarne in transportna sredstva, pa če bi to desetkrat pocenilo produkcijo, saj še v malem kartelčku drug drugemu nagajajo. Tako premetavanje more izvajati v eni državi le tista tako močna finančna grupa, ki ima v rokah oblast ter si s pomočjo take oblasti v teku časa zajamči neko avtoriteto ter v imenu te avtoritete zatre vsak odpor, tako da nobena konkurenčna grupa ne more nasprotovati. Za ilustracijo tega odpora navajamo napad trgovca T. Panića člana upravnega odbora Narodne Banke, na dr. Bičanića zaradi predloga za poddržavljenje Narodne Banke. Panić zahteva, da predlagatelja vsaj odpuste iz državne službe. Potrebno avtoriteto in oblast za „premetavanje“ so si ustvarili n. pr. Roosevelt, Mussolini in Hitler, potrebne oblasti za svojevrstno dirigiranje si n. pr. ni znala in hotela zagotoviti Blumova vlada. Da bi pa s kakršnim koli „dirigiranjem“ bilo mogoče priversti vse panoge in vsa nacionalna gospodarstva trajno v absoluten sklad, je v kapitalizmu, naj bo kakor koli preoblečen, iluzija. V klasičnem delu „Imperializem kot najvišja etapa kapitalizma“ je to vsestransko razloženo. Isti pisatelj je istega leta (1915) zanikal možnost zedinjenih držav Evrope na obstoječi ekonomski bazi, ker je nemogoče mirno razdeliti interesne sfere in kolonije, kjer je naloženo toliko privatnega kapitala. Najnovejša ilustracija za te težave so današnji (sredi julija) poskusi angleško-nemškega sporazumevanja.

Enako usodo bi mogli s splošno znanimi primeri ilustrirati glede uravnavanja razmerja med delom in kapitalom s korporacijami ali v stanovskem redu. Naj zadostuje samo opozoritev na padanje realnih mezd v Italiji proti 1925 in narast brezposelnosti od 250.000 v 1923 na 1 milijon v 1934 ter na podatke iz bivše stanovske Avstrije. Ideja korporacij pomeni le formulo, ki naj p s i h o l o š k o podpre nadaljnji obstoj obstoječih lastninskih odnosov v največji njihovi krizi.³ Smisel sistema korporativizma je v tem, da nikdar ne

³ Prav posrečeno pravi „Slovenec“ na takem mestu, kjer ga ljudstvo manj bere, namreč v gospodarski rubriki, da je avtoritarni (t. j. tudi korporativni) režim le „psihološka priprava naroda za nove materialne žrtve in omejevanje osebnih svobod“, sicer pa da za aplikacije „dirigiranega gospodarstva“ ni merodajen ne avtoritarni režim ne posebne njegove korporativne oblike. (Slov. 10. 7. 1940).

more v njem priti do izraza številčna večina delovnega prebivalstva, kadar se ta zave svoje vloge in otrese meščanskega vpliva. Korporativizem daje n. pr. magnatu Rockefellerju enako pravno veljavo kot enotni stranki kakor stotisočim neumrjočim duš pri njem zaposlenih delavcev, ki so njemu enakoveljavna druga stranka.

Primer katoliško-stanovske Avstrije nam zgovorno kaže, da so tudi quasi demokratske korporacije po *Quadragesimo anno* neizvedljive v količkah liberalnem političnem redu, temveč samo tam, kjer je na razpolago močan državni aparat z organizacijo, kot je bila *Heimwehr*. Kajti tudi tu se je postavljalo osnovno vprašanje, k d o je v državnem aparatu in k d o sestavlja indekse cen, ki naj bi bili kriterij za „pravične“ mezde. Tu je še vedno obstajala privatna kapitalistična last, zato pa tudi ugled in moč denarja ter z njimi moč osebnih zvez in odvisnosti. Zato ni moglo biti delo stvar časti in slave, tudi če bi bilo deležno odlikovanja; zato ni bil mogoč noben epohalen polet produkcije in blagostanja, zato ni izginila niti stara morala s korupcijo in z drugimi pritiklinami.

Kako je korporativizem uredil delovne razmere, brezposelnost, mezde itd., si lahko dovolj nazorno ogledamo tudi doma, kjer smo imeli in imamo mnogo tega že v zametkih. Vzemimo čiščenje sestava Delavskih zbornic, „prisilne“ podjetniške zveze, industrijsko-obrtna ter trgovske zbornice, v katerih sede ramo ob rami z veletrgovci tudi revni branjevcji ter čevljar iz suterena zraven finančnega oligarha; končno so bile osnovane za rešitev kmeta še kmetijske zbornice. Poleg tega pa obstoji državni aparat kot odločujoča sila. V vojnem času, ko sta bila razpuščena parlament in senat, so se prav za prav edino v gospodarskih zbornicah kot nekakem zastopniku ljudstva in javnosti vršile javne razprave o gospodarski politiki.

Vzemimo primere. Industrijalci so v svojih resolucijah dolžili trgovce zaradi druginje, trgovci so se pritoževali, da se vsi protidraginjski ukrepi izvajajo le proti njim. ter so navajali dokaze, kako so razne industrije preko mere dražile blago, obrtniki pa so se pritoževali nad industrijci in trgovci obenem; vsi skupaj so se pritoževali nad kmeti, da so preveč zaščiteni in favorizirani. Kmetje so dolžili vse ostale, da njihove cene daleč presegajo cene kmetijskih pridelkov, ki padajo, med tem ko se vse drugo draži. Nekatere poljedelske zbornice so protestirale zoper nameravano umetno znižanje poljedelskih cen, za kar so se zavzemali trgovci, obrtniki in industrijci. Trgovske zbornice in združenja so nastopale proti poljedelskim zadrugam in obratno. Teh spornih vprašanj je bilo na stotine in vsaka zbornica je z energičnimi besedami zahtevala rešitev sebi v prid, češ da je sicer v nevarnosti obstanek stanu. Pomembno je pa to, da skoraj ni resolucije, ki se ne bi pritoževala nad vlado, bodisi da premalo ali pa celo prav nič ne upošteva resolucij neke zbornice ali pa da posamezne zbornice sploh niso bile niti klicane na razne konference. Tako n. pr. Delavske zbornice niso bile niti take, kakršne so, zastopane na konferenci za prehrano; da pa ne morejo na take ankete in konference, kot je bilo posvetovanje pri ministrstvu s kovinsko industrijo, in v posvetovalni odbor za usnjarstvo pri ministrstvu za trgovino in industrijo, se smatra kot samo po sebi umevno. Odloki, ki jih je vlada sprejemala, niso bili neka srednja „rezultanta“ prerekanj pri zbornicah in kažejo po svoji vsebini ne le značaj ekonomske politike, temveč tudi države sploh. Vzemimo dosedanje politiko žitnih cen, politiko cen in mezd sploh, v čemer se vleče že leta ena in ista linija.

Stojadinovičev režim je prinesel uredbo o minimalnih mezdah, ki v načelu rešuje mezde na korporativističen način. Vsem je znano, da te mezde niso zagotovile eksistenčnega minimuma, in vsi smo videli, kako je dviganje mezd za mesece in mesece zastajalo za naraščanjem druginje.

Mnogokrat čujemo pritožbe obrtnikov, kmetov in tudi malih industrijcev, da je vse, kar imajo od zbornice, le plačevanje prispevkov. Brezplodnost prerekanja o tem, kateri „stan“ je zakrivil druginjo, nam to dovolj potrjuje. Kajti vojni čas je mogel izkoristiti za druginjo in špekulacijo ne glede na „stan“ le tisti, ki je imel dovolj in več kapitala kakor

drugi, le tisti, ki je lahko čakal s prodajo in riskiral, ne pa tisti, ki živi od danes do jutri in mora danes prodati vse, kar ima. Veletrgovci in veleindustrijalci, zlasti kartelirani, so lahko bolj izkoristili špekulacijo kakor male delavnice in branjarije. Tisti, ki niso v centru države, so bili še na slabšem, ker so v tej konjunkturi še težje dobili kreditov in deviz, za katere se je vse pulilo. Trden kmet je lahko čakal na visoke cene v januarju in februarju, med tem je mali moral prodati še na zeleno. Toda ko je šlo za „stanovsko“ ugotovitev nedolžnosti nad draginjo, so se pri vsaki gospodarski zbornici seveda sklicevali na tiste reveže, ki so izgubili, ki pa sicer v zbornicah nimajo vpliva.

Kakor smo videli pri korporativizmu in pri dirigiranju, je tu odločilnega pomena sestav državnega aparata. Kdor se je otrešel malikovalskih teorij o državi, ve, da ni mištično bitje, temveč aparat, ki mu je na čelu visoko uradništvo — ministri igrajo dostikrat le drugo violino — in pri tem so odločilne važnosti socialni položaj in socialne zveze visokih funkcionarjev. Poznavanje tega je vredno več kakor debele analize korporativnih ustav. Delovnim slojem preostaja pri vsem tem le to, da imajo vedno pred očmi dejansko stanje in da zaupajo le vase in v moč svojih organizacij.

Ob zaključku naj se v tej zvezi dotaknemo še enega vprašanja.

Obstoje samo ene stranke še ne more biti znak absolutne demokracije ali absolutne nedemokracije, saj imamo v politično tako diametralno različno urejenih državah kot so Italija in ZSSR le po eno stranko. Važno je to, ali je ta stranka zgrajena demokratično od zdolaj navzgor ali diktatorsko od zgoraj navzdol in kakšna je socialna struktura dežele in kateri sloj ta stranka dejanski predstavlja. Če obstoji več nasprotujočih si razredov, je totalitarna stranka predstavitelj gospodujočega razreda. Ta je v korporativnem ustroju neizogibna. Če pa imamo samo en razred ali pa dva prijateljska, sorodna razreda, je obstoj ene same stranke v skladu s principi demokracije.

Teoretično je stranka zastopnik interesov določenega socialnega razreda. To stranko tvorijo najbolj izkušeni, najbolj ugledni in požrtvovalni ljudje te skupine. To je znanstveno pojmovanje stranke. Demokracija v stranki obstoji v tem, da njeni člani i sami i v sodelovanju ter v kontaktu z množicami skušajo kar najboljše ugotoviti interese in zahteve svojega razreda, nato se pa disciplinirano podrede sklepom večine. Tu ne gre za slepo, temveč zavestno disciplino, utemeljeno na znanstvenem mišljenju. Taka demokracija ne izključuje vodstva genialne avtoritete, ki je v službi stranke in njenega sloja. Taka demokracija nalaga iniciativo in ustvarjajočo aktivnost množici. Nič skupnega pa nima z demokracijo, če si n. pr. posamezni malomeščanski politikanti, karieristi, oportunistični konjunkturisti in špekulantje ustanavljajo vsak svojo posebno kmečko ali delavsko stranko in strančico in posebno novo strokovno organizacijo, od teh pa se užaljeni voditelji spet odcepljajo v svoje grupice. To je tzv. partizanščina ali strankarstvo in to koristi najbolj zakletim sovražnikom ljudstva, ker kompromitira demokracijo, zamegli bistvene socialne in politične odnose ter omogoča privilegirani mnogorazredni stranki videz nadrazrednosti.⁴ Tako strankarstvo je bilo n. pr. v Franciji, kjer je bilo delovno ljudstvo politično in strokovno razcepljeno na nešteto skupinic, mesto da bi bilo združeno v svoji lastni enotni strokovni organizaciji in politični stranki pod vodstvom delavskega razreda. Še slabše strankarstvo je bilo in je še tudi pri nas v Sloveniji in v Jugoslaviji.

V. K.

⁴ Prim v tem duhu brošurico znamenitega bolgarskega znanstvenika dr. Todora Pavlova: Što je demokracija. Naučno ponjatie na demokracijata. Filozofsko-sociologičen očerk. Sofija 1939.

Opomba. Nadaljevanje člankov „Pripombe k načrtu avtonomije za Slovence na Koroškem“ in „Vrednostno normativni in socialni temelji...“ v prihodnji številki.

Popravek. V 6. števil. so se na str. 279. zmešale opombe pod črto. Tretja bi morala biti na prvem mestu.